МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
Історичний факультет
Кафедра історії та етнології України

Борисенківські читання

Збірник тез ІІІ Всеукраїнської наукової конференції
м. Київ, 21 листопада 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
Історичний факультет
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА
Факультет психології та історії
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
Факультет історії, права та публічного управління
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО
Факультет історії і міжнародних відносин
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Історичний факультет
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
Факультет національної безпеки, права та міжнародних відносин

ЗБІРНИК ТЕЗ

ІІІ Всеукраїнської наукової конференції

«БОРИСЕНКІВСЬКІ ЧИТАННЯ»

21 листопада 2025 року

м. Київ

Київ – 2025

УДК 94(477+100)+37.016:94]:005.745
Б82

«Борисенківські читання»: Збірник тез ІІІ Всеукраїнської наукової конференції (Київ, 21 листопада 2025 року). Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025. 275 с.

Матеріали конференції містять тези доповідей учасників ІІІ Всеукраїнської наукової конференції «Борисенківські читання». Тематика конференції охоплює дослідження з актуальних проблем історії України та етнології, всесвітньої історії та міжнародних відносин, а також методики та методології історії.

Збірник призначений для широкого кола науковців, студентів, аспірантів, викладачів та усіх, хто цікавиться історією.

Рекомендовано до друку Вченою радою історичного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол № 5 від 18 грудня 2025 р.)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:
Тетяна МЕЛЕЩЕНКО – кандидатка історичних наук, професорка
Світлана ВІЗЕР – кандидатка історичних наук, доцентка
Ірина ТЕЛЕГУЗ – кандидатка історичних наук, доцентка
Ольга ПЕРЕПЕЛЮК – докторка філософії (Історія та археологія), доцентка
Тамара БАККА – кандидатка педагогічних наук, доцентка

Упорядники:
Світлана ВІЗЕР – кандидатка історичних наук, доцентка
Ірина ТЕЛЕГУЗ – кандидатка історичних наук, доцентка

Технічне оформлення:
Світлана ПОХИЛЬ

Рецензенти:
Михайло ЖУРБА – доктор історичних наук, професор
Олексій САВЧЕНКО – кандидат історичних наук

Тези подано в авторській редакції, автори матеріалів несуть відповідальність за подану інформацію, достовірність наведених фактів та посилань у текстах. Точки зору авторів публікацій можуть не збігатися з поглядами редакційної колегії.

ISBN 978-966-931-345-4

© Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2025

науковопрактичної конференції м. Київ, 23-24 січня 2021 року. Частина І. Київ, 2021. С. 26-27.

2. Ільчишин С. Історія Київської духовної семінарії в 1817-1867 роках: дисертація кандидата богослов'я: 09.00.14. Київ, 2018. 305 с.

3. Перерва В. Церковні школи в Україні (кін. XVIII ст. – XX ст.): забутий світ. Біла Церква, 2014. Том І. 574 с.

4. Рожко В. 2004. Волинська духовна семінарія (1796-2004 рр.): Історичний нарис. Луцьк, 2004. 256 с.

5. Степаненко, Г. Освітня діяльність православного духовенства в Україні (XIX – початок XX ст.): дисертація кандидата історичних наук: 07.00.01. Київ, 2002. 225 с.

ЖІНКИ В ЛАВАХ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ: ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ

Телегуз Ірина,
кандидатка історичних наук, доцентка
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
Колесник Марія,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти 4-го року навчання
Історичного факультету
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
м. Київ

Анотація. Ця стаття присвячена дослідженню участі жінок у Легіоні Українських Січових Стрільців (УСС) у період Першої світової війни. Це явище стало безпрецедентним для європейської армій і засвідчило глибинні зміни в національному та соціальному портреті українки початку XX століття. Аналізується передумови цього феномену: вплив емансипаційного руху та військового вишколу в товариствах «Січ» та «Пласт». Розглядаються основні шляхи потрапляння жінок до лав УСС: як добровольці-комбатанти (члени Жіночої чоти), а також у якості санітарок, зв'язкових, вихователь ок та учасниць культурних осередків.

Ключові слова: Українські січові стрільці, Олена Степанів, Мілена Рудницька, Перша світова війна, жіноча військова участь, медична служба

Початок XX століття ознаменувався багатьма змінами у житті кожного народу. Українські землі не стали виключенням. Зміни можемо простежити у національному піднесені та зміні гендерних норм. Особливо на Галичині, де

мали великий внесок культурно-освітні та жіночі об'єднання. Створювалася нова, (модерна) модель громадянки –здатної поєднувати національно-визвольні цілі з професійною самореалізацією. Ідейні рамки цієї трансформації чітко окреслено у публіцистиці Мілени Рудницької: жіноцтво має перестати бути «пасивним об'єктом опіки» й стати організованою силою політики, просвіти та громадського служіння; саме цей дискурс легітимував вихід жінок за межі приватного простору і підготував кадровий та мотиваційний фундамент їх участі у військових структурах Великої війни [6, с. 117-118].

Поява жінок у Легіоні УСС не була випадковою. Ще до війни дівчата активно брали участь у різних молодіжних, проствітніх і спортивних організаціях «Січ», «Пласт». Саме там вони звикали до дисциплін, колективної роботи й певних елементів військової підготовки. Велику роль відіграла й позиція Мілени Рудницької, яка постійно підкреслювала, що громадянська активність має поєднувати моральну відповідність із реальною організаційною працею: у допомогових комітетах, у публічному житті, у політиці. Це поступово відкривало для жінок доступ до більш «жорстких» сфер суспільної діяльності, зокрема й від час війни. Тому їхня участь у формуванні УСС стала природним продовженням емансипаційних процесів, які набирали сили на початку ХХ століття. [6, с. 189].

Жіноча присутність у Легіоні Українських січових стрільців мала багатовимірний характер. В серпні 1914 року було створено Жіночу чоту – військовий підрозділ чисельність якого становила 30-40 українок, переважно студенток і вчительок [3, с. 154]. Ці жінки, серед яких особливо вирізнялися Олена Степанів, Софія Галечко, Ганна Дмитерко, Ірена Кузь, здобули базову військову підготовку, навчалися стрільби, стройової підготовки, виконували завдання зв'язкових і розвідниць. Особливу вагу мають спогади Олени Степанів – учасниці, що пройшла шлях від громадянської активістки до командирки жіночої чоти і залишила рефлексивний опис перешкод та рішень жіночої служби: від легітимації присутності на фронті та переговорів з командуванням до щоденних практик дисципліни, без яких неможливі були зв'язкові, розвідувальні й стройові завдання; завдяки цьому жіночий досвід постає як реальна організаційна праця у «чоловічому» інституційному середовищі [6, с. 80-82], [5]. Незважаючи на скепсис частини командування, їхній професіоналізм і стійкість довели необхідність жіночої участі у військових операціях [6, с. 39].

Однак бойова діяльність становила лише частину внеску українок у легіон. Найбільш поширена їхні діяльність це була санітарна служба. Тут вони виконували зобов'язання медсестер, санітарок і доглядали поранених. Також поширеним явищем був вступ жінок до УСС через Червоний Хрест або жіночі

товариства. Які займалися питаннями фінансів та створювали функціонування санітарних відділів. Санітарки працювали як на бойових позиціях (винесення поранених), так і в польових шпиталях та лазаретах (догляд за хворими на тиф та поранені). Вони виконували роботу, без якої військо просто не могло існувати. Їхні завдання були не лише виснажливі, а реально небезпечними. Польові шпиталі та перев'язочні пункти часто утримувалися силами жінок, які працювали під обстрілами, евакуювали поранених з поля бою. Така праця потребувала не меншої відваги, ніж перебування на передовій. Крім цього, жінки виконували функції зв'язківців, доставляючи накази, пошту, розвідувальні донесення між підрозділами, долаючи небезпечні ділянки під вогнем. Деякі з них брали участь у розвідці, використовуючи свою стать як прикриття для збору інформації про позиції противника [2, с. 95].

Важливою сферою їхнього внеску була штабно-канцелярська діяльність. Жінки працювали писарками, друкарками, перекладачками та обліковицями, забезпечуючи адміністративне функціонування легіону. Завдяки такій роботі звільнялися чоловіки для фронту, а одночасно формувався тип жінки-службовиці, спроможні працювати в офіційних структурах, що стало вагомим кроком у подоланні професійних обмежень. Окрім військової та адміністративної роботи, вони активно долучалися до культурно-просвітницької діяльності. У таборах і лазаретах створювалися невеликі театральні трупи, хори, бібліотеки; жінки організовували читання, концерти вечори пам'яті, підтримували моральний дух стрільців. Їхня діяльність поєднувала виховний, патріотичний і терапевтичний ефект, зберігаючи єдність бойової спільноти навіть у найскладніші моменти війни [4, с. 102].

Отже, жінки в лавах УСС створили унікальний історичний прецедент. Вплив жінок на УСС був не лише символічний, але й практично незамінним для функціонування Легіону. Таким чинок, жінки в УСС не просто служили, вони боролися ідейно, культурно та військово. Їхня історія є свідченням того, що боротьба за національну свободу не має гендерних обмежень, і це стало одним із найважливіших уроків українських визвольних змагань

Список джерел та літератури

1. Бежук О. Жінки в легіоні Українських Січових Стрільців. Ольга Бежук. Січові стрільці – нев'януча слава галицько-українського відродження. *Матеріали науково-практичної конференції*. Стрий, 2006. С. 86-91.

2. Богачевська-Хом'як М. Білим по білому: жінки в громадському житті України, 1884-1939. Марта Богачевська-Хом'як. Київ, 1995. 422 с.

3. Гелей С. Українські діячі Західної України – активні учасники Українського національної революції. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Гуманітарні науки*. 2018. №15. С. 135-167.

4. Жінки Центральної та Східної Європи у Другій світовій війні: гендерна специфіка досвіду в часи екстремального насильства: збірник наукових праць за наук. ред. Г. Грінченко, К. Кобченко , О. Кісь. Київ, 2015. 336 с.

5. Степанів Олена. Напередодні великих подій. Власні переживання і думки (1912-1914). Львів, 1930. 45 с.

6. Рудницька М. Статті. Листи. Документи [Текст] М. Рудницька ; упоряд. М. Дядюк; відп. ред. М. Богачевська-Хом'як; Центральний держ. історичний архів України, м. Львів, Інститут історичних досіджень Львівського держ. ун-ту ім. Івана Франка, Європейський дослідний ін-т ім. В.К.Липинського (Філадельфія, США). Львів : [б.в.], 1998. 843 с.

ЦЕНЗУРА І УКРАЇНСЬКА ПРЕСА В У 1914–1918 РОКАХ

Бабажанова Єлизавета,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти 4-го року навчання
Історичного факультету
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник:
кандидатка історичних наук, доцентка
Телегуз Ірина
м. Київ

Анотація. Досліджено вплив військової та політичної цензури на розвиток української преси під час Першої світової війни. Простежується як у межах Російської та Австро-Угорської імперій друковані видання підлягали суворим цензурним правилам. Показано, що українська преса, попри численні заборони, продовжувала відігравати ключову роль у збереженні культурної ідентичності та поширенні ідей державності. Особлива увага приділяється зміні цензурної політики за часів Гетьманату та Директорії.

Ключові слова: українська преса, цензура, Перша світова війна, свобода слова, національний рух, Гетьманат, Директорія, УНР.

Період 1914–1918 років став переломним у розвитку української преси, оскільки саме тоді преса опинилася під дією подвійного тиску – імперських цензурних структур і воєнного стану. Під час Першої світової війни цензура перетворилася на один із інструментів державного контролю над суспільною думкою. У цей час «на українських землях було встановлено суворий військово-цензурний режим, який охоплював усі сфери публічної комунікації – від друкованих видань до приватної кореспонденції» [4, с. 450-451]. Період Першої світової війни став критичним етапом у розвитку української преси,